

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΙΒ΄ ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

η Ακρόπολη του Μεγάλου Γαρδικίου

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ
2011

η ΑΚΡΟΠΟΛΗ του ΜΕΓΑΛΟΥ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ

Ο λόφος «Καστρί» στο βόρειο τμήμα του λεκανοπεδίου των Ιωαννίνων.

Θέση και ιστορία

Ο οχυρωμένος οικισμός - ακρόπολη στην κορυφή του λόφου «Καστρί» Μεγάλου Γαρδικίου, αποτελεί τη βορειότερη από τις τρεις ακροπόλεις που φύλασσαν το λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων κατά την αρχαιότητα. Η θέση της είναι στρατηγική, γιατί μπορούσε να ελέγχει την είσοδο στην πεδιάδα των Ιωαννίνων από βορρά και δυτικά, ενώ συγχρόνως επέπτευε το κεντρικό τμήμα της.

Σύμφωνα με την άποψη των μελετητών ταυτίζεται με την αρχαία Πασσαρώνα, θρησκευτικό κέντρο του κράτους των Μολοσσών, και συνδέεται με τον περίπτερο ιωνικό ναό που βρίσκεται 3.5 χιλιόμετρα βορειότερα, στην πεδιάδα του Ροδοτοπίου, και πιστεύεται ότι ήταν αφιερωμένος στον Άρειο Δία, ως θεό του πολέμου.

Η ίδρυση της ακρόπολης τοποθετείται στο α΄ μισό του 3^{ου} αι. π.Χ. και πιθανόν συνδέεται με το βασιλέα **Πύρρο**. Ιδιαίτερα αναπτύχθηκε όμως προς τέλος του 3^{ου} αι. π.Χ., όταν η Ήπειρος ήταν διοικητικά

οργανωμένη στο **Κοινό των Ηπειρωτών** (234/32 -168 π.Χ.). Μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση (168 π.Χ.) ο οικισμός εξακολούθησε να κατοικείται, γνωρίζοντας μια νέα περίοδο ακμής την **εποχή του αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγούστου** (27 -14 π.Χ.).

Νεότερα οχυρωματικά έργα στο εσωτερικό της ακρόπολης πραγματοποιήθηκαν την περίοδο των βαλκανικών πολέμων (1912-1914).

Αεροφωτογραφία του λόφου «Κασίρι», όπου διακρίνεται ο οχυρωματικός περίβολος της ακρόπολης.

Η οχύρωση

Η ακρόπολη διασφάλιζε την άμυνα και προστασία των πολυάριθμων ατέλειστων οικισμών της γύρω περιοχής, καθώς σε περίπτωση κινδύνου οι κάτοικοι κατέφευγαν σε αυτήν για να προστατευθούν. Η φυσικά οχυρή θέση της στην κορυφή του λόφου, ενισχύθηκε με την κατασκευή ισχυρού τείχους. Ο οχυρωματικός περίβολος της ακρόπολης έχει μήκος 1350 μ., ακανόνιστο σχήμα και είναι κατασκευασμένος από πολυγωνικούς και ορθογώνιους ογκόλιθους.

Λεπτομέρεια πύργου δίπλα σε πύλη του τείχους.

Το πλάτος του τείχους είναι 3,20 - 3,50 μ. και η πορεία του σχηματίζει ανά διαστήματα οδοντώσεις. Σε ολόκληρη την περιφέρειά του το τείχος ενισχύεται με ορθογώνιους πύργους, δύο από τους οποίους προστατεύουν τις πύλες (εισόδους) που υπάρχουν στη βόρεια και δυτική πλευρά της οχύρωσης.

Για να κατασκευαστεί το τείχος, κτίζονταν δύο παράλληλοι τοίχοι (μέτωπα), ο εξωτερικός και ο εσωτερικός, και το μεταξύ τους κενό γεμίζονταν με μικρότερες πέτρες και χώμα (γέμισμα).

Τα οικοδομήματα

Εκτός από την προστασία των γύρω οικισμών, η ακρόπολη αποτελούσε συγχρόνως το πολιτικό - διοικητικό τους κέντρο, ενώ πιθανόν εδώ υπήρχε και εμπορική αγορά. Εσωτερικά του τείχους διακρίνονται τα κατάλοιπα ορθογώνιων κτιρίων, τα περισσότερα από τα οποία είχαν τον ίδιο προσανατολισμό, αποδεικνύοντας την ύπαρξη πολεοδομικής οργάνωσης. Τα σημαντικότερα κτήρια που έχουν φέρει στο φως οι ανασκαφές, βρίσκονται στο ψηλότερο κεντρικό σημείο του οικισμού. Το ένα τουλάχιστον από αυτά ήταν μάλλον δημόσιο κτήριο, όπως μαρτυρούν οι μεγάλες διαστάσεις του (16 X 36 μ.), η κεντρική του θέση και τα ευρήματα από το εσωτερικό του. Ο οικισμός

υδρευόταν από μια πηγή που βρισκόταν σε μικρή απόσταση από το βόρειο τείχος, καθώς και από δύο τουλάχιστον δεξαμενές, στο εσωτερικό της οχύρωσης.

Οι ανασκαφές

Στο εσωτερικό της ακρόπολης του Μεγάλου Γαρδικίου πραγματοποιούνται τα τελευταία χρόνια αρχαιολογικές ανασκαφές, με σκοπό να αποκαλυφθούν τα αρχαία οικοδομήματα και ευρήματα που βρίσκονται ακόμη θαμμένα στη γη, και να δημιουργηθεί ένας αρχαιολογικός χώρος που θα μπορεί κάποιος να επισκέπτεται .

Τα δύο μεγάλα οικοδομήματα που βρίσκονται στο κέντρο της ακρόπολης ανασκάπτονται σταδιακά ώστε να αποκαλυφθούν όλοι οι χώροι τους (δωμάτια). Τα αντικείμενα που εντοπίζονται κατά την ανασκαφή βοηθούν τους αρχαιολόγους να κατανοήσουν τη χρήση του κτηρίου, την ειδικότερη λειτουργία κάθε δωματίου (μαγειρείο, αποθήκη, ξενώνας), αλλά και να εντοπίσουν το χρόνο κατασκευής και εγκατάλειψής του.

Το κτήριο Α στο κεντρικό πλάτωμα της ακρόπολης, με το κατώφλι της εισόδου στη θέση του.

Στην ανασκαφή συνεργάζονται πολλές ειδικότητες: αρχαιολόγοι, τοπογράφοι (τοπογραφική αποτύπωση) αρχιτέκτονες (σχεδιασμός των αρχιτεκτονικών καταλοίπων), φωτογράφοι (τεκμηρίωση της ανασκαφικής πορείας και φωτογράφιση των ευρημάτων) σχεδιαστές (σχεδιασμός κατασκευών και κινητών ευρημάτων), συντηρητές (καθαρισμός, συγκόλληση, συντήρηση των κινητών ευρημάτων), εργάτες και τεχνίτες.

Η αποκάλυψη των χώρων του κτηρίου Α, μετά την ανασκαφή.

Για την πραγματοποίηση της ανασκαφής χρησιμοποιούνται διάφορα εργαλεία: οι εργάτες σκάβουν με κασμάδες και σκαλιστήρια, τα χώματα απομακρύνονται με φτυάρια και καρότσια. Οι τοίχοι, τα δάπεδα και άλλες κατασκευές καθαρίζονται με ειδικά τριγωνικά εργαλεία και μικρές σκούπες.

Τα ευρήματα

Τα οικοδομήματα της ακρόπολης εγκαταλείφθηκαν μετά από ξαφνική καταστροφή και οι κάτοικοι έφυγαν αφήνοντας εκεί τα υπάρχοντά τους. Έτσι, στη διαδικασία της ανασκαφής οι αρχαιολόγοι βρίσκουν και συγκεντρώνουν προσεκτικά κάθε είδους αντικείμενα καθημερινής χρήσης, όπως τα σκεύη του μαγειρέματος και του φαγητού, μεγάλα πιθάρια και άλλα σκεύη αποθήκευσης προϊόντων, οστά ή άλλα

οργανικά κατάλοιπα, γεωργικά εργαλεία αλλά και νομίσματα που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι κάτοικοι στις συναλλαγές τους. Τα αντικείμενα μπορεί να είναι από πηλό, μέταλλο, γυαλί, πέτρα.

Γήλινος αρυτήρας (σκεύος για μαγείρεμα) και πινάκια (πιάτα).

Τα ευρήματα μετά την ανασκαφή μεταφέρονται στο εργαστήριο συντήρησης του Μουσείου, όπου καθαρίζονται και συγκολλούνται, αφού συνήθως βρίσκονται σπασμένα σε πολλά κομμάτια.

Γήλινο λυχνάρι (σκεύος για φωτισμό) και πυξίδα (θήκη για κοσμήματα).

Πήλινο σκεύος με μορφή κεφαλιού νέγρου. Χρησίμευε ως αγγείο λαδιού για το γέμισμα των λυχναριών.

Πήλινη πελίκη (ευρύχωρο σκεύος για τη μεταφορά νερού).

Πολλά από τα αντικείμενα της ακρόπολης του Μεγάλου Γαρδικίου εκτίθενται σήμερα, στην αίθουσα «*Ο καθημερινός βίος των Ηπειρωτών*» του Αρχαιολογικού Μουσείου Ιωαννίνων, όπου μπορείτε να τα εντοπίσετε σε κάποια επίσκεψή σας.

Η είσοδος του Αρχαιολογικού Μουσείου Ιωαννίνων.

*Εικόνα εξωφύλλου:
χάλκινο νόμισμα του Κοινού των Ηπειρωτών, με παράσταση οριζόντιου
κερανού και την επιγραφή ΑΠΕΙ/ΡΩΤΑΝ (Ηπειρωτών).*

Κείμενα – σχεδιασμός προγράμματος

ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΛΙΑΚΟΥ, αρχαιολόγος

ΘΑΛΕΙΑ ΚΥΡΚΟΥ, αρχαιολόγος

Επιμέλεια εντύπου

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΠΑΚΗΣ, αρχαιολόγος

© ΙΒ΄ ΕΠΚΑ – ΥΠΠΟΤ, 2011

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

ακρόπολη: το ψηλότερο οχυρό σημείο αρχαίας πόλης με ισχυρά τείχη, δημόσια κτήρια, ιερά, αποθήκες. Στην ορεινή κεντρική Ήπειρο, οι οχυρωμένοι οικισμοί που κτίστηκαν στις κορυφές των λόφων αποτελούν ακροπόλεις για τα αείχιστα χωριά που βρίσκονταν στην γύρω πεδιάδα.

Πύρρος (307-302 π.Χ., 297-272π.Χ): Βασιλιάς των Ηπειρωτών, ο οποίος με τις εκστρατείες του δημιούργησε τη μεγάλη Ήπειρο.

Μολοσσοί: το σημαντικότερο από τα Ηπειρωτικά έθνη (φύλα) που εγκαταστάθηκε στην κεντρική Ήπειρο γύρω στο 1200 π.Χ.

Κοινό των Ηπειρωτών: πολιτικός σχηματισμός με ομοσπονδιακό χαρακτήρα, στον οποίον συνενώθηκαν τα Ηπειρωτικά έθνη (φύλα) μετά την κατάλυση της βασιλείας στην Ήπειρο (233/231π.Χ.).

Οχυρωματικός περίβολος: τείχος που περιβάλλει (<περίβολος) έναν οικισμό για την αμυντική ενίσχυσή του.

Οδοντώσεις: σύνολο εγχοπών και προεξοχών στην πορεία του τείχους. Πρόκειται για μία τεχνική που βελτιώνει την αμυντική ικανότητα της οχύρωσης.